

Sandra Stepanova:

Elettih muinoin Tinguon rahvaš...

Osa I

Artikkelini pohjautuu lehtori, filosofian lisensiaatti Maiju Keynäkseen muistiinpanoihin. Hän on suorittanut niitä Karjalan Sivistysseuran tukemana 30—40-luvuilla Itä-Karjalan pakolaisten keskuudessa säilyttäen täten karjalaisväestön arvokasta historiallista muistitietoutta.

Maiju Keynäkseen tallentama laaja karjalaisaineisto kuuluu Karjalan Sivistysseuralle. Olen kiitollinen seuran puheenjohtajalle Pentti Keynäkseen saamistani Tinkuan seutua koskevan aineiston kappioista. Se sisältää tietoja kansan elinkeinoista, talous- ja sosiaalielämästä, sivistyksestä, harrastuksista, yhteyksistä ulkomaailmaan, kansan maailmankatsomuksista ja monista arkielämän tärkeistä seikoista. Siis sellaista tietoutta, mitä nykyään enää ei ole saatavissa.

Moniko nykyisistä tosin harvoista Tinkuan seudun karjalaisista, esimerkiksi, muistaa, kuinka esi-isensä kalareitit ulottuivat paitsi Muurmannin raanikkaa myös Norjan merelle?

Olen tutkinut Ossippa Markoffin ja Pekka Aallon (ent. Ivanoff) haastatteluja vuosilta 1939, 1940.

Ossippa Markoff oli syntynyt v. 1871 (1872?) Tinkuan Koivuniemen Markkisenvaaran kylässä.

Muistiinpanoista saamme tietoa kylän perustamisesta: "Markoffin suku haarantunut Törhösestä, Repolasta. Solovetskoin matkalla, kun sinne mentiin veneellä, eräs Törhösestä, Markoff, nousi katsomaan matkalla kaunista vaaraa, mieltä siihen ja asettui siihen asumaan. Tästä on 300—400 v. aikaa. Oli Markkisenvaaran ensimmäinen asukas ja tästä M-ra sai nimensä."

Suomeen, Kuhmoon tulivat 20-luvun alussa pakolaisina. Perhe harrasti täällä kauppaa — sekä kiertokauppaa että myyntiä kotona.

Pekka Aalto (ent. Ivanoff) — muuttanut sukunimensä v. 1922 tultuaan pakolaisena Suomeen, Suomussalmelle, syntynyt Tinkuan Kevättämäjällä v. 1897. Perheessä oli isä, äiti, 4 poikaa ja kaksi tytärtä.

Tärkeimpiä elinkeinon hankkimisharrastuksia kotipaikoillansa, Tinkualla oli maanviljelys ja karjanhoito. Ossippa Markoffin perheessä kylvettiin peltoa 6 (kuudella) "osramäärällä" ja Pekka Aallon perheellä oli peltomaata "8 määrää". Maa kuului valtiolle, mutta se oli ikuisesti määrätyn talon perheen käytössä ja siirtyi perintönä, mutta peltomaata ei saanut myydä.

Viljeltiin ruista, ohraa, kauraa; kasvatettiin perunaa, naurista, liinaa ja joskus pellavaa. O.M. muistelee, ettei hänen aikanaan harjoitettu kaskiviljelyä, kun taas P.A. on kertonut, että Kevättämäjällä poltettiin myös kaske. Vielä v. 1910 tehtiin kaski 15 km päähän kotoa. Kylvettiin ruista, myös naurista. Samalla on huomioitu, ettei paikkakunnalla ollut suoviljelystä: "Koko Tinkualla pellot olivat mäkirinteillä ja vaaroilla, myös isommat kylät olivat mäkirinteillä ja järvien rannoilla." Tämä saattoi johtua myös siitä, että Karjalan pohjoisalueilla oli ainainen hallan uhka. Suot olivat niittymaina.

Kaikesta päättäen viljasato käytettiin omiin tarpeisiin. En havainnut haastatteluissa tietoja, riittikö omaa viljaa ympäröivän vuoden. Yleensä Vienan-Karjalassa ostettiin lisää viljaa päästäkseen vuoden yli.

Viljankasvatus karulla maaperällä ei ollut helppoa. Sen yhteydessä oli monia taidokkeita. Olen kuullut jopa sellaisiakin kieltoja — kunnes viljaa ei oltu korjattu, ei saanut käyttää puheessa tähti (taivaan) -sanaa. Jos rikko tämän kiellon, pani viljan halla. Muistiinpanoissa kerrotaan myös raskaan fyysisen työn helpotustaioista: "Kun heinänteko ja leikkuu (viljan korjuu — S.S.) alotettiin, otettiin ensimmäisestä heinä- ja viljatukusta osa ja sidottiin vyöhön, ettei 'sivuja' pakotaisi. Tätä pidettiin vyössä siten koko heinänteko- ja koko leikkuaika."

Karjanhoito kuului myös kansan perusharrastuksiin. Sekä Pekka Aalto että Ossippa Markoff ovat kertoneet, että heidän perheissään oli pidetty neljin lypsylehmin (tällainn talous oli jo vauras),

tavallisesti kaksi hevosta, väliin pidettiin yhtä härkää (ei aina). Sitä paitsi oli vasikoita ja lampaita — toisinaan 10—20 lammasta kesällä; talvella keskimäärin noin 5 lammasta taloa kohden. O.M. lisää lueteloonsa kaksi koiraa ja yhden kissan. Kaikissa muistiinpanoissa haastateltavat tähdentävät — "ei koko pitäjällä sikaa eikä kanoja". Heinää niitettiin talveksi jopa 40 häkkiä.

Karjanhoidosta saatuja tuotteita käytettiin perheen tarpeina ja osa myös myytiin — voita, rahkaa, nahkoja. Nahkat parkittiin kotona — nautan nahkasta ommeltiin jalkineita, lampaan turkinahkasta — "hodehesta" — turkkeja sekä peitteitä — "katuhkoja".

Pienissäkin kylissä oli melko suuret määrät karjaa. Kesällä tarvittiin paimenta. Jos karjaa oli paljon, paimen otti itselleen apulaisen. Tavallisesti paimen oli vakituinen. Se saattoi saattoi olla paikallinen mieshenkilö, joskus palkattiin kesäajaksi muualta saapunut ihminen. Maksettiin keskimäärin 40—60 kop. lypsävältä lehmältä, puoli maksua hieholta ja sonnilta ei mitään. Paimen asui taloissa vuoronperään, hänelle kuului ruoka ja myös eväät — pantiin parasta, mitä talossa oli. Niinpä eväaseen kuului voita, maitoa, piirakoita, kalakukko... "Pedrunpäivän" aikaan paimen keräsi taloista "petro(v)skoita" — jotain verontapaista: jokaiselta lypsylehmältä annettiin

lusikallinen voita, hieholta 1/2 lusikkaa.

Noudatettiin perinteellisiä paimennustapoja ja tehtiin erilaisia taikoja. Niinpä keväällä, kun karja päästettiin ensimmäistä kertaa metsään, suoritettiin useita menoja. Ensinnäkin karja paimeni- neen suljettiin aitaukseen, "tietäjä" kiersi sen ympäri loitsuja lukien. Sitten neuvottiin paimenta, miten hänen on käytädyttävä paimenissa ollessaan. Kieltoja oli useita. Esimerkiksi ei saanut poimia marjoja suoraan suuhun, vain ensin astiaan ja vasta astiaan suuhun; ei saanut ampua lintuja ym. Kiertämisen aikana (aitauksessa) paimenella oli keppi, jota hänen oli säilytettävä koko paimennusajan.

Vielä yksi karjalaisille hyvin yleinen varoituskieko: "Joka kerta kun karja kuljettiin metsään, piti yksi karjakujaan tullut lehmänjalke alustoineen leikata irti ja kääntää kotiin päin, jotta karja palaisi kotiin."

Usein paimen itse oli hyvä "tietäjä" ja osasi suorittaa kaikki tarvittavat taikat, jopa parantaa ihmisiä. Ehdoton paimenen työväline oli tuohitorvi. Hän soitti sillä kello 5 aamulla herättäen emännät lypsylle. Soitti metsässä kerätykseen karjaa kokoon, samoin illalla kotiin palatessa.

Metsää yksityisomistuksessa ei ollut, mutta joka miestä kohden annettiin noin 10 tukkia vuodessa. Jos talon isäntä tarvitsi jonakin vuotena enemmän tukkeja, otti hän

JALAVAN KAUPPA

(ent. Jakowleff v:sta 1883)

Vienan-karjalaista kauppaperinnettä jo neljännessä polvessa
Pirttikahvila avoinna kesäisin.

Tervetuloa ostoksille ja viihtymään vanhan hyvän ajan kauppaan ja hyvälle kahville pirtin puolelle.

Jalavan kauppa Taivalkoskella
puh. 988-510 05

niitä toisilta lainaksi, palauttaen sitten seuraavina vuosina.

Metsästys ja kalastus oli karjalaisen talonpojan olennainen harrastus ja empimätön elinkeinolähde. Jokainen karjalainen mies/talonpoika oli samalla metsästäjä ja kalastaja (ehkä enemmän kuin maanviljelijä).

Kalastaminen kuului melkein jokapäiväisiin harrastuksiin — se oli välttämätön päivätyö. Kotijärveltä pyydystettiin kalaa verkoilla ja nuotalla, sulan veden aikana; talvisin saatiin madetta. Suurin kalamäärä saatiin keväällä ja syksyllä — "kutuaikana". Se oli hauki, säynää, lahna, siika, särki, ahven, mujekala oli karjalaisen jokapäiväistä ruokaa. Sitä käytettiin tuoreena — keitetynä, uunissa paistettuna, talveksi suolattiin ja kuivattiin. Sitä paitsi kala oli tärkeänä vientitavarana, sitä pyydystettiin myös myytäväksi.

Tunkualaiset harrastivat myös merikalastusta. Suuret määrät seldiä/sillia, myös turskaa, pyydystettiin Valkean meren Sorokanlahdella myöhäisestä syksystä — "syysmuistinpäivästä" — joulun asti.

Useammassa talossa oli omat pyydysket, muttei silti jokaisessa. Kenellä ei ollut pyydysketä, ne kävivät merellä "kasakkoina", siis palkkalaisina.

Kun oli hyvä kalasaalis, sitä myytiin melko halvalla ja yleensä kalan hinta riippui pyydetyistä kalamäärästä. Niinpä kerran, muistelee Ossippa, myytiin yksi seldi/silli-kuorma yhden ruplan 50 kopeekan hinnalla (kuormaan mahtui 25 puuta eli 25 000 kappaletta kalaa). Tavallisesti "seldit" myytiin kappaleluvulla — 1000 kpl seldiä saattoi maksaa 50 kop. — yhden ruplan — viisi ruplaa — riippuen kalasaaliista. Ostajia tuli Venäjältä, suuret yhtiöt ostivat myös suuria määriä kalaa. Mutta sellinpyynti oli aina onnen varassa — sattui niinkin, ettei saatu yhtään mitään.

Sekä Ossipan että Pekan

isät olivat käyneet kalastamassa Muurmannin ja Norjan rannikoilla, mikä myös oli hyvin yleistä Tunkualla. Pekka Aallon isä 40 vuotta perätysten oli kalastanut Muurmannissa ja kahtena vuotena Norjan merellä.

Ossippa kertoo: "Lähtö Norjan rannalle tapahtui suuren pyhän aikoihin (se on paasto ennen pääsiäistä — S.S.) poroilla: 'lopinat' (siis lappalaiset) tulivat poroilla ottamaan, maksusta." Erällä lappalaisilla ("lopinoina") oli 500:kin poroa, toisilla "luke-mattomia määriä". Kuten muistiinpanoista ilmenee, "keisari antoi varoja, että nämä (lappalaiset — S.S.) pääsivät eläytymään kauemmaksi asumattomalle seudulle".

Peruskalana oli turska, mutta saatiin myös kampelaa, meritaimenta (zubatkaa — ven.), pallasta. Jätettiin itselle vuoden kotitarve ja loput myytiin heti tuoreeltaan. Suuret yhtiöt ostivat kalan paiknalla, veivät sen seilareille Arkangelin markkinoille, mistä kala levisi ympäri Venäjää.

Suuri osuus karjalaisten talouselämässä/toiminnassa oli metsästyksellä. Syksyllä pyydystettiin lintuja — ansalla, mitä varten mentiin metsäpirtille ja oltiin siellä kuukausi-mittaan, noin syyskuun alkupuolelta syvään lumeen asti. Jokaisella perheellä/talolla oli omat pyyntialueensa erämaassa, ansalennkinsä, karjalaiset nimittivät niitä "putikiksi" — "putikki", "puudikko". Putikin, polun puolentoisen asetettiin — "viritettih" — ansoja, joita käytiin koke-massa kerta kolmessa vuorokaudessa.

Tavallisesti lintusaalis oli runsas. Eräänäkin vuotena Pekka toverinsa kanssa olivat saaneet 800 paria/1600 kpl lintuja, sitä paitsi oravia, nähtiä, kettuja ym. Riista säilytettiin lavoilla, jotka asetettiin korkean kannon päälle.

Sitä paitsi kaadettiin hirviä, poroja, karhujakin. Ei ollut aikaa laiskottelemaan. Ei suotta karjalainen sananlasku totea: "Kenen jalga kapšau.

Šen šuu n'apšau", "Ei tule liha liikkumatta, kala jalan kaštamatta".

Kun riistaa ja muuta tavaraa sekä ruokatarpeita oli saatu riittävästi — tuli uudet huolet. Tavara oli saatettava kaupaksi. Kaupankäyntiä varten oli useita mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Yhdestä jo oli puhetta — tuoret merikalat myytiin heti rannikolla. Sai myydä tavaransa myös Vienan Kymissä tukkukauppiaille taikka viedä Arkangeliin. Mutta tavallisemmin tavara vietiin markkinoille, joista suurempia oli Šungun markkinat "vieristä" — uuden vuoden tienoilla. Kotoa lähettiin noin 26.XII ja paikan päälle saavuttiin 3.—4.I. Päämarkkinat olivat 6. pv tammi-kuuta. Šungussa viivytettiin noin viikonpäivät. Pekka Aalto oli käynyt siellä isänsä ja veljensä kanssa noin 12-vuotiaana poikana. He veivät sinne kaksi kuormallista lintuja ja muuta metsänriistaa.

Matkareitti oli seuraava: Kevättämjärvi — Tunkua —

Parandova — Uikujärvi — Poventsa — yli lahden Šunguun. Pitkin matkaa yhdyttiin toisiin matkamiehiin ja lopulla saattoi olla yhdessä joukossa satojakin hevosta. Eväät otettiin kotoa, teetä ja maitoa ostettiin matkalla, samoin rehua hevosille. Aina mentiin entiseen majapaikkaan, jonne jo odotettiin. Oli myös majataloja, jonka talleihin mahtui parikymmentä hevosta. Kauppiat palkkasivat erikoisen luotetun vahdin vartioimaan tavarakuormiaan.

Mennessä ei mitään myyty, mutta palatessa myytiin Šungusta ostettua tavaraa. Pekka on kertonut, että Šungusta sai ostaa "vaikka mitä". Ostettiin "kangasta, seuloja, puulusikoita, hevosen päisiä, pel-lavaliinoja, kirjailtuja naisten alusvaatteita, pyyheliinoja, siis käsitöitä, lamppuja ja saaveja, kuuluja 'Šungun preännikköjä' — talkkunasta tehdyt pikkuleivät" (haastattelijan selitys), Šungun rinkelejä ja paljon muuta tarvittavaa tavaraa". (jatkuu)

**NURMEKSEN
KAUPPA OY**

**Kaupanteon keskipiste
Ylä-Karjalassa**

Vanhoja perinteitä kunnioittaen

*Nykyaikainen tukkuliike
NILO SEPPÄNEN*

Vaasa 961-113 815

**PAINOTYÖNNE HOITAA
NOPEASTI JA HUOLELLA**

Karjalankatu 2 • Helsinki 52
Puh. 730 749

1 9 0 6

**Ky
Veljekset Nekkula**

Edullinen jalkineiden ostopaikka
tukuttain ja vähittäin.
Kauppakatu 26, 40100 Jyväskylä
Puh. 941-610 550 ja (614 125)